

Individen i processen – en intervjustudie

Ulrica von Schwerin

I det följande presenteras ett urval av Ulrica von Schwerins uppsats på basis av ett antal intervjuer hon gjort med arbetsskadade löntagare som fått sina ärenden överprövade av FÖD under perioden augusti 1987 – oktober 1991.

Intervjupersonerna valdes ut slumpmässigt ur fall som sakprövats inom tre diagnosgrupper, 724 "Andra och ospecificerade rygg-sjukdomar" (9% av totalt 565 fall, 20 fall), 493 "Astma" (18% av totalt 45 fall, 8 fall), samt 692 "Kontakteksem och andra kontaktallergier" (20% av 39 fall, 8 fall).

Av de sammanlagt 36 utvalda personerna kunde endast 18 uppbringas och nås telefonledes. Fyra personer hade hemligt telefonnummer, tre hade avlidit, sex fanns inte i televerkets abonnentregister, en saknades i länsstyrelsens databas och fyra bortföll av andra skäl. Tre av de 18 ville inte delta i undersökningen.

Intervjuerna hade formen av öppna samtal, men baserades på ett rudimentärt frågeschema. De redovisas här i komprimerad form, och någon sammanfattande analys och kommentar ges inte; de enskilda intervjupersonernas berättelser talar för sig själva, och ger klara och troligen representativa bilder av hur de arbetsskadade upplever processen att fullfölja sitt arbetsskadeärende till högsta instans.

Sirkka, 69 år

Sirkka blev skadad på LM Eriksson där hon arbetade som lödkontrollant. Luften var mycket dålig på grund av rök från lödinstrument samt tobaksrök. Sirkka har dock aldrig rökt själv.

Sirkka hade i början av 80-talet svåra problem med luftvägarna och blev därför flera gånger sjukskriven från sitt arbete. Så fort hon lämnade arbetsplatsen blev hon bättre, och när hon sedan kände sig tillräckligt bra gick hon tillbaka till sitt arbete bara för att nästan omedelbart bli sjuk igen. Vid ett tillfälle blev hon så dålig att hon fick föras till sjukhus i ambulans.

Efter en tid med upprepade sjukskrivningar och sjukhusbesök var både Sirkka, hennes företagsläkare och läkaren som hon varit i kontakt med på sjukhuset överens om att detta inte kunde fortgå; hon var tvungen att byta arbetsplats. Arbetsgivaren förklarade för Sirkka, som då var 59 år, att det var så många unga människor som sökte jobb på företaget att han tyvärr inte kunde ordna någon ny plats åt henne. Hon var helt enkelt för gammal. Sirkka blev då pensionerad vilket hon tyckte var mycket tråkigt då hon var rädd för att bli ensam.

Samtidigt började processen om arbetsskadeersättning. Företagsläkaren skrev den första anmälan, men när han sedan informerade Sirkka om att man kunde skriva på finska beslutade hon sig för att ta det hela i egna händer. Processen tog ca sju år, vilket Sirkka tyckte var väldigt lång tid. Hon stördes dock inte av det under tiden men blev naturligtvis lättad när beskedet från Försäkringsöverdomstolen kom, och att hon dessutom hade fått rätt gjorde inte saken värre.

Mitt intryck av intervjun var att Sirkka, trots att hon skötte sitt ärende själv, inte verkade särskilt insatt i hur processerna som hon gick igenom fungerade. Detta kan ha berott på att hon inte talar särskilt bra svenska, och att hon därför ibland hade svårt att förstå mina frågor. Hon verkar vara en mycket glad och positiv person som trots pensionering träffar mycket vänner på Finska Föreningen. Dessutom har hon sin dotter boende i samma hus.

Sirkka är idag fullt återställd om man bortser från att hon inte tål rök, men det är inget som hon tycker är besvärligt. Hon har fortfarande kontakt med några som jobbar på LM Eriksson som berättar att luften fortfarande är lika dålig. När Sirkka arbetade där var det flera som fick liknande problem som hon, och hon berättade om en dam som idag är mycket sjuk på grund av den dåliga luften.

Trots att Sirkka vet att LM Eriksson inte gjort något åt det som gjorde henne och många andra sjuka verkar hon inte på något sätt vara bitter eller arg på företaget. Det enda som hon är ledsen över är att hon var tvungen att sluta arbeta där.

Ingemar, 56 år

Ingemar arbetade på sågverket i Hede, där hans arbetsuppgifter var svarvning och reparationer, när han efter tre års anställning var tvungen att sluta på grund av stora problem med eksem och astma.

Eksemet blev direkt godkänt av försäkringskassan som arbetsskada, men det var svårare med astman. Ingemar hade varit sjukskriven ett flertal gånger för astma. Han blev vid varje sjukfrånvaro snabbt återställd, för att direkt bli dålig när han kom tillbaka till sin arbetsplats. Han inledde då en process i sitt ärende, men ansåg sig ha problem att själv genomföra den. Facket trädde då in och hjälpte honom med ett ombud. Efter åtta år var det hela över med en för Ingemar positiv utgång – astman godkändes som arbetsskada.

Processen tog mycket hårt på Ingemar, både psykiskt och ekonomiskt. Precis i början av processen byggde han ett hus som det var mycket nära att han blev av med av ekonomiska skäl. Han tyckte att arbetsskadeprocessen var psykiskt knäckande, och det var hans uppfattning att alla han kom i kontakt med under processens gång (läkare, kassapersonal m fl) försökte trycka ner honom. Han känner ingen som gått igenom samma sak men "folk pratar", och den allmänna uppfattningen enligt Ingemar är att en sådan process är "det värsta man kan råka ut för".

De läkare som Ingemar var i kontakt med ställde alla olika diagnoser och hade ingen som helst förståelse för den situation han befann sig i. Han är kritiskt inställd till att det tog så lång tid.

Ingemar hade som sagt ett ombud som skötte allting, men det hindrade honom inte från att själv bli väl insatt i hur det hela fungerade; "det var som en hel jäkla gymnasieutbildning" som han uttryckte det.

Han var helt övertygad om att han aldrig skulle ha fått rätt om det inte vore för ombudet, eftersom han utan tvekan hade blivit knäckt av alla som försökte trycka ner honom. När så äntligen domen kom kän-

des det som en stor lättnad för honom trots att han försökt att inte grubbla för mycket över hur utgången skulle bli.

1984 började Ingemar arbeta med borring på ett annat företag och fick mycket bättre betalt, men inte heller där är luften bra för honom, så han blev återigen sjukskriven och har så varit sedan ett år tillbaka. Nu är hans astma nästan borta men han har en njuroperation framför sig.

Ingemar är idag mycket oroad för vad som ska hända honom i framtiden. Han är märkbart påverkad av vad han gått igenom vilket visar sig i ständig misstänksamhet mot staten. Han är t ex i det närmaste övertygad om att han vilken dag som helst ska få ett brev som meddelar honom att en omprövning av beslutet i Försäkringsöverdomstolen har gjorts och att hans skada tyvärr inte längre räknas som en arbetsskada. Det finns enligt honom själv ingenting som tyder på att detta skulle kunna hända, men han är ändå misstänksam, i synnerhet nu när vi fått en ny regering vars mål enligt Ingemar är att trycka ner dem som har det svårt.

Stana, 44 år

Stana har i sitt arbete på Gullfiber AB fått kronisk allergi, vilket resulterat i problem i luftvägarna. Hon var känslig redan innan hon började arbeta där, men den dåliga luften utlöste kronisk allergi i luftvägarna. Stana hade arbetat på Gullfiber AB i elva år då hon vid 36 års ålder var tvungen att sluta på grund av hennes dåliga hälsa, och sedan dess (1983) har hon gått hemma med full sjukersättning. Hon var mycket deprimerad när hon var tvungen att sluta och kände sig värdelös.

An idag har Stana svåra problem och åter medicin för det. När hon är hemma och sköter hemarbetet tvingas hon med jämna mellanrum ta pauser för att orka fortsätta.

Redan efter 6 månader på Gullfiber AB kände Stana av sin sjukdom, men trots det väntade hon i några år med att anmäla skadan som yrkesrelaterad. Hon sökte hjälp hos företagsläkaren som inte delade hennes uppfattning utan påstod att det inte var frågan om en arbetsskada. Samtidigt stod hon i kö hos en läkare på sjukhuset i ett år innan hon fick genomgå en grundlig undersökning som tydligt visade vad hon led av,

och därefter var företagsläkaren helt på det klara med att det rörde sig om en arbetsskada.

Under tiden hade Stana väntat på att bli förflyttad och blev det gång på gång, bara för att hamna på en ny arbetsplats med dålig luft. Hon berättade att det var flera andra i samma situation som hon som fick betydligt bättre jobb bara för att de tjatade på arbetsgivaren. Det ville dock inte Stana göra även om det innebar att hon fick sämre jobb, ty hon tyckte att det var för nedvärderande att tigga och be om något.

Stana var osäker på om hennes skada skulle klassas som arbetsskada trots att hon själv var övertygad om att den borde bli det, men hennes ombud var till stor hjälp och stöttade henne när hon tänkte ge upp.

Först sju år senare fick hon veta att hon fått sin skada godkänd som arbetsskada och att hon fick rätt till slut.

Stana föreföll mig vara en lågmäld och tillbakadragen person som, trots att hon uppenbarligen var arbetsskadad, inte utan stöd skulle driva sina rättmätiga krav. Jag tror inte hon hade kommit särskilt långt utan ombud i det här fallet.

Sven, 70 år

Sven är pensionerad sedan 6 år tillbaka och väntar nu i dagarna på en höftledsoperation. Han arbetade som pressare från 1965 till 1979 hos AB Karlstads Mekaniska Werkstad där han ådrog sig sin arbetsskada. På grund av dålig luft fick han eksem i ansiktet. Det blev värre och värre så att han till sist inte kunde gå in i verkstaden utan att det "stack som nålar i ansiktet". Efter diverse läkarbesök konstaterades att Sven hade en allergisk reaktion och skadan godkändes som arbetsskada som han fick ersättning för.

Han arbetade kvar på sin gamla arbetsplats men fick nu nya arbetsuppgifter, bl a trädgårdsarbete. 1979 skaffade Sven ett nytt jobb, som fastighetsskötare, men fick där något sämre lön än vad han skulle haft om han arbetat kvar som pressare. Han inledde då själv en process om livränta för mellanskillnaden i försäkringskassan, men efter många avslag tvingades han söka hjälp hos facket i form av ett ombud. Han hölls hela tiden väl informerad om vad som hände, men var ändå förvånad över att det tog så lång tid. Han kontaktade facket flera gånger och frå-

gade rår allt skulle vara klart. "Det kommer", var det svar han fick varje gång och det svaret fick han nöja sig med. Efter sex år fick Sven besked om att han hade beviljats livränta av Försäkringsöverdomstolen.

1982 slutade Sven som fastighetsarbetare på grund av en höftledsskada, och blev pensionerad vid 63 års ålder. Han tänker inte tillbaka på det som hände särskilt ofta nuförtiden, utan oroar sig mer för framtiden och den nya regeringen.

För 2-3 år sedan träffade Sven en bekant som på något sätt var insatt i hur arbetsskadeprocesser fungerar. Han påstod efter att ha hört Svens berättelse om vad han gått igenom, att han hade rätt till mer pengar. Sven tycker dock att han lever gott på sin pension och att han inte orkar gå igenom samma sak igen, men att om jag hade lust kunde jag gärna få reda ut det åt honom. (De flesta jag ringde till trodde att jag var expert inom området vilket ibland som sagt ledde till smärre missförstånd.)

Sven verkar trivas bra idag med familj, egen fastighet samt ett växthus att sköta, men tillade att han var besviken på staten. Att man efter så många års arbete och så många års betald skatt ska ha så svårt att få hjälp när man väl behöver den, det tyckte han verkligen var tråkigt.

Slutligen frågade jag Sven om han tyckte att han blivit illa behandlad: "Just precis, just precis".

Josef, 66 år

Josef arbetade som plåtklippare när hans problem uppstod: eksem och spricker i händerna. Dessa uppkom enligt honom själv på grund av hantering med olja som av misstag förgiftats. Flera (30-40) av hans arbetskamrater drabbades på samma sätt som han själv. Josef kontaktade företagsläkaren som påstod att det var psoriasis, vilket Josef visste att det inte var.

Ett par dagar senare fick han blodförgiftning och kom då i kontakt med en annan läkare som gav honom antibiotika mot eksemet och höll med honom om att det inte rörde sig om psoriasis utan om en skada som uppkommit i arbetet. Hans fall blev snart föremål för tvister mellan flera läkare, och han fick så småningom avslag på arbetsskadeanmälan i försäkringskassan. Josef överklagade till slut kassans beslut utan resul-

tat, och han tog därför hjälp av ett ombud som dock inte hade större framgång. Josef fick aldrig sin skada klassificerad som arbetsskada.

Han slutade sitt arbete som plåtklippare 1979 och tog ett annat arbete fram till 1983 då han pensionerades.

Josef är mycket negativt inställd till vad som hänt honom och över huvud taget till läkarnas inställning till arbetsskador och hur de behandlar dessa. Han menar att företagen (arbetsgivarna) och företagsläkarna samarbetar för att minska antalet klassificerade arbetsskador. För att ytterligare understryka förekomsten av detta samarbete berättade han om en chef som omedelbart fick sin onda rygg klassad som arbetsskada. Han är även kritisk till försäkringskassans ("Några fruntimmer i Örebro") agerande på så sätt att de bedömer en persons hälsa genom vad andra har sagt utan att själva ha träffat personen i fråga.

I dag har Josef fortfarande problem med eksem och har precis opererat en lunga. Han säger att han aldrig kunnat smälta den behandling han gått igenom och han är fast besluten att hjälpa andra i liknande situationer om möjlighet finns.

Lars, 61 år

Lars arbetade som brevbärare när han vid ett tungt lyft tillsammans med en arbetskamrat skadade ryggen så allvarligt att han inte kunde arbeta kvar. Även arbetskamraten skadade sig i ryggen men blev återställd inom en vecka. Lars' arbetsledare gjorde en anmälan till försäkringskassan för att få arbetsskadeersättning för skadan, men kassan sa nej.

Kassans förslag till beslut fick undersökas av dess förtroendeläkare, som, i motsats till handläggaren, var övertygad om att det rörde sig om en arbetsskada. När kassan trots detta inte erkände skadan som yrkesrelaterad blev läkaren mycket irriterad och argumenterade för Lars' rätt i högre instanser. Trots detta fick Lars slutgiltigt avslag i Försäkringsöverdomstolen. Han tror att anledningen till detta först och främst var att FÖDs medicinske sakkunnige inte godkände skadan på grund av att det enligt denne var helt omöjligt att få just den skadan med de arbetsuppgifter som Lars hade haft. Lars sade också att han tror att ombudet samarbetade med kassans handläggare på så sätt att de "gör upp" från början hur ärendet ska avgöras.

Efter skadan förflyttades Lars till sorteringen, vilket inte gjorde skadan bättre. Han var tvungen att gång på gång lägga sig ned för att utvärda smärtan. Han bad återigen om förflyttning, men arbetsledaren sa bara att han fick vila hur ofta han ville och göra arbetet i sin egen takt. Det var snällt menat, men det fick Lars att känna sig totalt värdelös, så han tvingades sluta och sjukpensionera sig.

När Lars var brevbärare fick man s k prestationslön, vilken var bättre än den han fick som sortereare. När han så skadade sig kunde han inte arbeta och erhöll han efter en tid därför sjukpension, vilken ska motsvara en viss andel av den lön han hade haft om han kunnat fortsätta arbeta. Eftersom han varit sjukskriven mycket tiden före förtidspensioneringen hade han inte erhållit prestationslön, vilket resulterade i att Statens Pensionsfond beräknade pensionen på detta, vilket alltså blev: ingenting. Lars förlorade mycket på detta ekonomiskt, och han kände sig lurad och överkörd.

Processen som Lars gick igenom upplevde han som mycket obehaglig. Kassan fick honom att känna sig som en skurk som försökte lura av staten pengar. En handläggare på kassan som han särskilt kommer ihåg var mycket otrevlig vid ett tillfälle då Lars och hans fru hade åkt ut till sin sommarstuga. Lars ringde innan för att tala om för handläggaren att han skulle besöka sin stuga, eftersom han väntade på besked från denne i dagarna. Handläggaren hade dock inte tid att lyssna utan sa att han skulle återkomma till Lars, vilket han inte gjorde. När han senare försökte kontakta handläggaren igen fick han en ordentlig utskällning och fick höra att han nog inte var så sjuk och fick hot om att sjukpensionen skulle dras in. Allt detta bara för att han hade åkt till sin sommarstuga några mil bort. Lars blev mycket ledsen när det hade inträffat, så hans fru, som istället blev rasande, ringde upp handläggaren, som efter hustruns behandling bad om ursäkt.

Lars upplevde det mesta under den här perioden som väldigt jobbigt. Framför allt trodde han att hans arbetskamrater inte trodde på att han var sjuk och skämdes därför inför dem för sin skada.

Han är idag inte helt återställd. Han har svårt för att anstränga armarna då värken i ryggen genast känns av som en oerhörd smärta som går upp i huvudet och framkallar huvudvärk. Han kan köra bil men inte alltför långa sträckor. (Lars blev orolig när han berättade det för mig för att han trodde att om det skulle komma fram så skulle han bli av med körkortet.) Han simmar och cyklar för att inte bli stel.

Han tänker inte tillbaka på det han gått igenom och förväntade sig egentligen aldrig att han skulle få rätt. Han ansåg som sagt att det hela bestämdes i början av processen (hos handläggaren på kassan), så har

man otur hamnar man hos någon som säger nej direkt och enligt Lars är "en gång avslag – alltid avslag".

Marja, 42 år

Marja arbetade som kranförare fram till början av 80-talet då hon blivit så pass skadad i nacke och rygg att hon inte längre kunde fortsätta sitt arbete. Då var hon endast 30 år gammal.

Efter diverse läkarbesök fastställdes diagnosen, stel nacke och axlar på grund av nerver som kommit i kläm mellan ryggkotorna. Hon genomgick en operation som tyvärr bara förvärrade hennes besvär, och läkarna konstaterade att det inte fanns något mer att göra då ännu en operation skulle kunna göra det ännu värre.

Marja anmälde skadan till försäkringskassan men fick "gång på gång" avslag med motiveringen att hon var för ung för att sluta jobba. Hon borde istället gå ut och skaffa ett annat arbete, hette det. Kassan kontaktade arbetsförmedlingen som meddelade att eftersom arbetslösheten var så stor så var det bättre att dela ut de lediga platser som fanns till fullt friska personer. Marja höll med om det, trots att hon helst hade sett att hon fick ett nytt arbete. Hennes läkare avrådde henne från att arbeta. Hon tyckte att det var väldigt tråkigt att behöva lämna sitt arbete och sina arbetskamrater som hon kom mycket bra överens med.

När Marja inte hade någon som helst framgång hos kassan, som fortfarande "tjatade" om hennes ålder, tilldelade facket henne ett ombud. Hela processen tog 11 år, och till slut fick hon rätt i Försäkringsöverdomstolen. Hon mottog beskedet med en stor känsla av lättnad, inte minst ekonomiskt eftersom hon inte fått någon ersättning på 11 år. Nu erhöll hon 200.000 kronor.

Under processens gång hölls Marja hela tiden informerad om vad som hände av sitt ombud. Hon fruktade att hon inte skulle få rätt eftersom det tog så lång tid, men det visade sig alltså vara fel. Hon trodde aldrig att utgången skulle blivit sådan den blev utan ombudets hjälp, eftersom kassan bara skickade tillbaka hennes ansökningar trots läkarutlåtande om att skadan absolut var arbetsrelaterad.

Sedan två år är Marja förtidspensionerad. Hon tillbringar sin tid med att ta hand om sina barn. Skadan har inte blivit bättre och kommer inte

att bli det heller – tvärtom. Hon kommer med åren att bli sämre och sämre, något som hon verkar ha accepterat och pratar om utan att verka det minsta berörd. Hon tycker däremot att det känns jobbigt rent socialt att hon är så ung och ändå pensionerad. Hon lider mycket av sin skada, som bara kan bli tillfälligt bättre i varmt klimat (eller med bastu, solarium eller varma bad) eller med hjälp av värktabletter. Värktabletterna verkar endast korta stunder och sliter hårt på kroppen, vilket för ett par år sedan resulterade i att hon fick magsår.

Marja har fortfarande kontakt med en del arbetskompisar. Det var många som fick arbetsskador, men hon kände inte till någon som fick gå så långt som hon för att få ersättning, vilket hon förklarade med att de flesta var nästan i pensionsåldern när skadorna blev så pass allvarliga att de inte längre kunde arbeta. Hon var alltså för ung för att få en arbetsskada, vilket enligt henne var anledningen till att hon blev orättvist behandlad av kassan och till att det tog så lång tid.

Evy, 62 år

Evy hade varit anställd på Svenska Rayon AB sedan 1955 då hon, omkring 1979, efter att ha blivit omplacerad från fabriksarbete till att arbeta i ett förråd, började känna smärtor i axlar och nacke. Hon anmälde detta till försäkringskassan som inte godkände besvären som arbetsskada. Hon blev värre och gick till läkare där det konstaterades att hon var svårt skadad i axlar och nacke samt att hon på grund av detta inte kunde lyfta armarna över huvudet. En operation var inte aktuell då risk fanns för invaliditet.

Ett ombud inkallades för att representera Evy i den kommande processen som kom att vara i tolv år innan hon till slut fick rätt. Hon var insatt i vad som hände och såg själv till att få ersättning när hon vid ett tillfälle inte fick tillräckligt med pengar, pengar som hon hade rätt till. Under hela processen var Evy helt övertygad om att hon till slut skulle få rätt: "Jag hade gett mig bannemig på det".

Både arbetsgivaren och Evy, som då var 45 år, var överens om att hon inte kunde arbeta kvar, vilket tog mycket hårt på henne. Hon kände sig ensam (hennes man arbetade) och värdelös. Hon trodde att alla i hen-

nes omgivning tyckte att hon var värdelös och att de trodde att hon bara hittade på eftersom hennes skada inte syns utanpå.

Hon mådde mycket dåligt under den här perioden, då hon mest tillbringade dagarna i skogen där hon funderade på vad som hänt. Läkarna hade dessutom ordinerat henne att gå ut och röra på sig för att inte stelna till. Hon kände det som att arbetsplatsen var som ett andra hem och tyckte som sagt att det kändes mycket tråkigt att tvingas sluta.

När hon slutade delades hennes gamla arbetsuppgifter upp på flera personer, och män fick utföra de tunga lyft som jobbet ibland krävde. Hon är inte det minsta arg eller bitter på arbetsgivaren utan anklagar sig själv för det inträffade. Hon tänkte aldrig på att hon kunde bli skadad trots att hon ibland kände att det var väldigt tungt. Hon menar att folk är mycket mer medvetna om riskerna som finns i arbetslivet idag, att man blir informerad om t ex hur man lyfter rätt.

Idag har Evy fortfarande problem med smärtorna i axlarna och nacken, och hon blir yr och illamående när hon anstränger sig. Hon tänker inte tillbaka särskilt ofta på vad hon gick igenom men ibland minns hon den svåra första tiden efter det att hon slutat på sitt arbete.

Evy tycker att hon hela tiden blivit bra behandlad, det var möjligtvis försäkringskassan som hon kan kritisera för att inte ha någon som helst förståelse för hennes smärta, eller som hon uttryckte det, "där satt jag med smärtan och de med makten". Hon är dock helt nöjd med hur processen utvecklade sig och ser nu fram emot ett lugnt liv tillsammans med sin man som pensioneras i dagarna. Hon har accepterat och vant sig vid sin skada. Eller som hon tillade i slutet av samtalet: "Man måste ju leva."

Sigvard, 48 år

Sigvard arbetade som traktor-/lastmaskinsförare. Hans ryggskada hade kommit smygande i flera år men blev till slut så allvarlig att han sökte läkarhjälp, vilket ledde till att han blev sjukskriven. Han förblev sjukskriven en lång tid – han kommer inte längre ihåg exakt hur länge – men började så småningom arbeta halvtid.

Han skötte själv arbetsskadeprocessen i början, men det visade sig vara mer än han kunde klara av på grund av att det gjorde ont att skriva,

varför han blev tvungen att tillkalla ett ombud. Under den tid processen varade var han hemma och hade väldigt ont, vilket gjorde att det kändes ännu jobbigare att gång på gång få avslag. Efter knappt fyra år fick han rätt i FÖD.

Sigvard anser att ingen vanlig (outbildad) människa hade klarat av att driva sitt ärende själv och vinna, det krävs utbildade personer för att kunna "stå emot" försäkringskassan. Han satte sig inte det minsta in i vad som försiggick utan tänkte bara att "det får facket sköta". Han tänkte inte så mycket på processen över huvud taget, utan mest på att han ville bli bättre. Han kritiserar kassan för att de beslutade om en person som de inte själva hade undersökt samt för att inte bry sig om andra läkarutlåtanden än deras egna läkares.

Han känner till andra på sin arbetsplats som blivit skadade, men det har ofta varit skador i axlar och armar vilka enligt honom är mycket lättare att få igenom som arbetsskador.

Idag är Sigvard nästan besvärsfri tack vare en sjukgymnast som hjälpt honom och som när som helst ställer upp om Sigvard behövde hjälp igen. Han har gått över från halv- till heltid, något som han trivs med och som han än så länge klarar av. Han vet dock att skadan kommer att förvärras av detta men han är villig att betala det priset för att slippa gå hemma eller arbeta inomhus på fabriksgolvet.

Rolf, 63 år

Rolf, chaufför, skulle lossa en kompressor från en dragkrok och råkade lyfta fel och skadade därför ryggen. Han blev då sjukskriven i 18 månader, och fick sedan ett lönebidragsarbete.

Facket hjälpte honom med anmälan till försäkringskassan, men det hände inte särskilt mycket och Rolf tyckte att det såg mörkt ut, att hans möjligheter att få arbetsskadan godkänd var minimala. Han beslutade sig då för att själv gå upp till kassan för att ta reda på vad som pågick och för att se vad de förtroendevalda var för personer.

I FÖD fick han till slut sin arbetsskadeersättning, men inte rättvist, vilket han inte gick närmare in på. Han trodde inte att hans besök hade påverkat utgången av kassans prövning. Idag har han fortfarande pro-

blem med smärtor i ryggen, men har trots detta kvar sitt lönebidragsarbete, något som han är mycket glad över.

Rolf berättade mycket kortfattat om vad han varit med om, och han frågade upprepade gånger om jag hade många frågor kvar, vilket gjorde att något egentligt samtal aldrig kom igång. Det var således svårt att få någon ytterligare information om hans upplevelser.

Kerstin, 65 år

Kerstin arbetade som undersköterska när hon vid ett lyft av en patient skadade ryggen, och hon har sedan dess inte blivit bättre. Lyftet av patienten skulle göras tillsammans med en vikarierande undersköterska som inte var van vid sådant. De kom i obalans vid lyftet vilket alltså ledde till att Kerstins rygg blev förstörd. Hon var sjukskriven i två år, men besvären blev inte bättre så hon sjukpensionerades.

Skadan blev, med hjälp av ett ombud, erkänd som arbetsskada i ett år, men bedömdes därefter vara en förslitning orsakad av andra, ej arbetsrelaterade faktorer. Hon överklagade detta beslut och fick efter en tre år lång process tillbaka rätten till arbetsskadeersättning.

Processen tog psykiskt mycket hårt på Kerstin. Försäkringskassan hävdade att hon hade psykiska problem och att det var på grund av dem som hon inte kunde arbeta. De skickade därför iväg henne på psykisk rehabilitering trots att hon inte tyckte att hon behövde det själv. Hon var tvungen att gå med på det, annars hade hon inte fått någon ersättning alls för den tiden. Den erfarenheten var hemskt nedvärderande för henne, men samtidigt gjorde den henne starkare när hon skickades därifrån, eftersom det konstaterades att hon inte led av några psykiska problem.

Kerstin nämner gång på gång att hon aldrig hade klarat det utan sin man, som alltid fanns där för att hjälpa henne när hon hade det svårt.

I dagens läge mår hon bättre, hennes skada är inte lika smärtsam nu som den var när olyckan inträffade, men hon är medveten om att hon aldrig kommer att bli fullt återställd. Hon försöker röra på sig så mycket som möjligt genom simning och promenader. Att hon ändå mår så pass bra beror på att hon konstant äter tabletter mot värk, men hon vill skära ned på tablettförbrukningen eftersom de ger olika biverkningar.

Kerstin tänker ofta tillbaka på den hemska tid hon genomled och är mycket tacksam över att det äntligen är över. Hon ägnar sig åt sitt hem och åt sina barnbarn, och är aktiv tillsammans med sin man i en kristen församling. Hennes man är även han sjukpensionerad, vilket gör att hon inte behöver vara ensam.

Det var flera på Kerstins arbetsplats som fick liknande problem, men det var få som fick sina skador erkända som arbetsskador, och därför anser Kerstin att hon har haft en väldig tur som fick rätt till slut. Hon hade inga förhoppningar under processens gång om att hon skulle få rätt eftersom "alla" sa att det var näst intill omöjligt att få en skada erkänd som arbetsskada.

Kerstin berättade att hon tyckte att det var svårt att träffa sina arbetskamrater, då hon misstänkte att de tyckte att hon överdrev. Hon hade visserligen röntgenbilder som tydligt visade att ryggen var skadad, men hon ville inte visa dem. Att hela processen drog ut så på tiden tror hon berodde på handläggaren och dennes människosyn.

Hon tycker att arbetsgivaren agerade rätt så ointresserat, att de hade kunnat hjälpa till mycket mer. Kerstin menar att arbetsgivaren samarbetade med försäkringskassan. Helt plötsligt utbrast hon "nej, nu pratar jag alldeles för mycket". Hon pratade också väldigt mycket och kunde berätta allting mycket detaljerat, vilket beror på att hon fört dagbok.

Kerstin avslutade samtalet med att berätta en intressant detalj i processen som hon tror säkert bidrog till att hon så småningom fick rätt:

Innan hon skadades genom lyftet av en patient hade hon bett sin arbetsledare om en lyftmaskin, och arbetsledaren frågade i sin tur avdelningschefen som avrådde detta med motiveringen att patienten skulle vänjas vid vanliga lyft för att bättre klara sig i hemmet. När så Kerstin blev skadad just för att hon inte hade haft lyftmaskinen blev hon involverad i arbetsskadeprocessen. En dag såg hon i sina papper till sin stora förvåning att försäkringskassans förtroendeläkare inte var någon annan än hennes gamla avdelningschef.

Ulla, 71 år

Ulla arbetade som receptionist på SAAB Scania. Företaget expanderade oerhört på 70-talet vilket gjorde att hennes arbetsuppgifter ökade till

det dubbla. Hon satt för det mesta med telefonluren i ena handen och en penna i den andra. Ingången till byggnaden skulle ha blivit en luftsluss för att hålla kylan ute men var felkonstruerad vilket gjorde att det ständigt drog kallt där Ulla satt. Dessa omständigheter ledde till att hon fick svåra smärtor i nacken. Hon gick till en läkare som efter undersökningen omedelbart ville sjukskriva henne. Detta var en ren omöjlighet för Ulla, för vem skulle då sköta receptionen? Hon meddelade sin arbetsgivaren vad som skett och han föreslog att hon skulle leta efter en ersättare och sedan sluta.

Efter nästan ett år hade Ulla fortfarande inte hittat någon ersättare, men nu var smärtorna i nacken i det närmaste outhärdliga och hon var tvungen att sluta. Receptionen stängdes då och Ullas arbetsuppgifter sköttes gemensamt av personalen.

Ullas läkare skrev ett sjukintyg och skickade in det till försäkringskassan som dock avtog hennes arbetsskadeanmälan. Hon fick med hjälp av ett ombud besvären godkända som arbetsskada i Försäkringsöverdomstolen, och hon påpekar flera gånger att ombudet var helt fantastisk och att han kontaktat en docent i Uppsala som han visste forskade i drag-arbetsskador. Det var tack vare det som hon fick rätt.

Ulla var sjukskriven i ungefär ett år och sjukpensionerades sedan. Hon är bättre idag tack vare simning och massage.

Hon tyckte aldrig att hon blev illa behandlad. Möjligtvis kände hon att försäkringskassan försökte lura henne när de skulle betala ut pengar. Först fick hon ett papper på hur mycket hon skulle få, vilket inte alls stämde. Hon blev då rätt så irriterad och ringde upp kassan som genast bad om ursäkt och rättade till felet. När hon sedan fick pengarna fick hon beloppet i småsummor, lite då och då, vilket också fick henne att tro att de försökte förvirra en äldre sjuk dam genom att ge ut pengar på det sättet.

Hon trodde egentligen aldrig att hon skulle få rätt då hon hört att det vara näst intill omöjligt, men tack vare ombudet och docenten lyckades det, och det visste hon inte hur hon någonsin skulle kunna tacka dem tillräckligt för.

Holger, 66 år

Holger, före detta skänkskötare vid SJ, fick problem med rygg och nacke mer och mer för varje år. Han var sjukskriven periodvis, men klarade av att arbeta mellan sjukperioderna. Han jobbade vidare trots sina besvär men blev några år senare tvungen att sluta då arbetsplatsen lades ned, och han förtidspensionerades 1978.

Han inledde med hjälp av ett ombud en process för att få sin skada erkänd som arbetsskada som kom att ta tio år. Han hölls hela tiden informerad om vad som hände, och oroade sig inte märkbart över hur domen skulle bli. Anledningen till att det tog så lång tid var enligt Holger att "nämndemännen" bestod av två representanter från de borgerliga som röstade emot, två representanter från arbetarklassen som röstade för, samt domaren som var moderat och på grund av detta självklart röstade emot. Om domaren hade varit en person som hade sympatiserat med något av de andra politiska partierna hade det inte tagit hälften så lång tid, det var han helt övertygad om.

Holger lider fortfarande mycket av sin skada – "det gör för djävligt ont i nacken" – men trots det har han varken sökt läkarhjälp eller tagit tabletter mot värken. Han tänker ibland tillbaka på processen, bläddrar igenom papperna och tänker "vilka idioter de var".

Taimi, 66 år

Taimi arbetade som undersköterska och förstörde, som så många andra inom sjukvården, ryggen efter ett lyft av en patient. Hon hade känt smärtor i ryggen tidigare men lyftet "tog knäcken" på hennes rygg. Hon blev sjukskriven i två år och hade ibland sådana smärtor att hon var tvungen att sitta i rullstol. Hon har ätit värktabletter för att lindra smärtan, men det har i sin tur lett till att hennes mage tagit skada, att hon inte tål vissa tabletter längre. Hon hade velat genomgå en operation men fick veta att det inte skulle hjälpa. Hon var mycket ledsen över att behöva lämna sina arbetskamrater.

Taimi inledde en process för att få sina besvär godkända som arbets-skada – det tog sammanlagt fyra år. Hon var hela tiden stöttad av sin make när hon ibland var nära att ge upp och bara "sjunka genom jorden". Hon tyckte varje dag under processen att det var en fasa att gå och tömma brevlådan ifall att det skulle ligga ett brev från någon försäkringsmyndighet med ett tråkigt besked.

Taimi kände sig mycket illa behandlad av försäkringskassan. Ett exempel var att de drog in halva sjukersättningen när hon var sjukskriven. Hon tillägger att det var många på hennes f d arbetsplats som genomled samma sak som hon och att även de kände sig mycket illa behandlade. Hon var medveten om riskerna i sitt arbete trots brist på information om hur man skulle lyfta för att förhindra förslitningar på rygg och axlar. Informationen är bättre idag. Dessutom ska man numera vid lyft av en patient vara två personer, inte en som när Taimi var anställd.

Hon känner sig hjälplös eftersom hon vet att det inte finns något som kan göra henne helt återställd. Hon har varit på behandlingar hos kiropraktiker, och hon har fått massage vilket har gjort henne bättre, men bara kortvarigt.

Hon försöker att röra på sig så mycket som möjligt, men det finns saker som hon bör undvika, t ex cykling. Taimi har även problem när hon ska in i, ut ur, eller färdas i bil.

Sune, 62 år

Sune skadades i sitt yrke som elektriker. Han arbetade i en teleledningsstolpe när han skadades svårt i ryggen. Han fortsatte att arbeta, men kände mer och mer av sin skada och var till slut tvungen att låta sig sjukskrivas 1979. Han blev därefter sjukpensionerad 1984-85. Sune tog ett ombud till hjälp och anmälde skadan till försäkringskassan för att få den erkänd som arbetsskada. Han fick avslag där, och under hela besvärsprocessen var det hela tiden någon som sa nej, någon läkare som inte ansåg skadan vara arbetsrelaterad.

Hela processen med överklagande tog 10 år, men Sune var inte speciellt bekymrad under tiden, beroende på att han var helt övertygad om att han skulle få rätt. Under tiden var han hemma och ägnade sig åt sitt hus; han är också en hängiven filatelist som både värderar och ställer ut

frimärken. Då och då fick han besked om vad som pågick: ett avslag, eller besked att domstolen behandlade hans fall.

Något som förvånar Sune är att försäkringskassan aldrig hörde av sig för att fråga honom hur allting gått till, att de under alla åren använde sig av samma utlåtande. Han saknade helt enkelt någon typ av förhör där han själv skulle få göra sig hörd. Han talade om detta för ombudet, men ingenting hände.

Han tycker att han hela tiden blev bra behandlad förutom i början, när kassan, som inte litade på hans läkarutlåtande, skickade iväg honom till deras eget sjukhus. Läkarens behandling/undersökningsmetoder där förvärrade skadan avsevärt vilket Sune tyckte var onödigt.

Sune har genomgått två operationer: en för flera år sedan när de klippte av nervtrådar i ryggraden för att på så sätt lindra smärtan, och en annan operation (steloperation) precis innan jul som ska göra honom så pass bra att han skulle kunna börja arbeta igen. Men Sune är 62 år, så det är lite sent.

En anledning till att han slutgiltigt fick avslag i FÖD tror han var på att fallet var för gammalt. Han hade hört om flera på sin f d arbetsplats som blivit skadade och inte haft samma problem som han själv med att få skadan erkänd som arbetsskada. Kassan var hårdare i sin bedömning förr, menar Sune.

När han efter 10 år fick det tråkiga beskedet var hans enda reaktion "jaså". Han hade efter ett antal avslag blivit van vid sådana besked och därmed avtrubbad.

Sune håller sig ständigt sysselsatt, och han säger att om han inte gjorde det så skulle han varit död för länge sedan.